

تختہ الأبرار فی مناقب الأئمة الأطهار

تألیف

عماد الدین حسن بن علی طبری

(زنده در ۷۰۱ هـ ق)

تصحیح و تحقیق

سید مهدی جبری

زیر نظر

دفتر نشر میراث مکتوب

طبری، حسن بن علی، قرن ۷ ق.
تحفة الأبرار فی مناقب الأئمة الأطهار / تألیف عمادالدین حسن بن علی مازندرانی طبری (زنده در ۷۰۱ هـ. ق.)؛ تصحیح و تحقیق مهدی جهرمی - تهران: دفتر نشر میراث مکتوب، آینه میراث، ۱۳۷۶.
۲۲۳ ص. : نمونه - (میراث مکتوب: ۲۸ : علوم و معارف اسلامی: ۲۳)

ISBN 964-90733-2-9

'Emād al-Din Ḥasan ibn 'Alī Ṭabari.

ص.ع. لاتین شده :

Toḥfat al-Abrār fi Manaḡeb al-A'emat al-Aṭḡār

کتابنامه: ص. [۳۱۹] - ۳۲۳: همچنین به صورت زیرنویس
۱. امامت - متون قدیمی تا قرن ۱۴ ۲. علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. - اثبات خلافت. ۳. نشر فارسی - قرن ۷ ق. الف. جهرمی، مهدی، ۱۳۴۱ - مصحح. ب. دفتر نشر میراث مکتوب. ج. عنوان.

۲۹۷ / ۴۵۲

ت ۴۳۴ ط

۱۳۷۶

BP ۲۲۳ / ۵۴ / ۲ ط ۲

۱۳۷۶

برگه فهرست نویسی پیش از انتشار دفتر نشر میراث مکتوب

تحفة الأبرار فی مناقب الأئمة الأطهار

تألیف : عمادالدین حسن بن علی مازندرانی طبری

(زنده در ۷۰۱ هـ. ق)

تصحیح و تحقیق : سید مهدی جهرمی

ناشر : آینه میراث

چاپ اول : ۱۳۷۶

تعداد : ۲۰۰۰ نسخه

شابک : ۹۶۴ - ۹۰۷۳۳ - ۲ - ۹

حروفچینی : دفتر نشر میراث مکتوب؛ صفحه‌آرایی : خانی

لیتوگرافی: نگارش؛ چاپ: سپهر؛ صحافی: بیروت

این اثر زیر نظر دفتر نشر میراث مکتوب و با حمایت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی انتشار یافته است.

همه حقوق متعلق به دفتر نشر میراث مکتوب و محفوظ است.

نشانی دفتر نشر میراث مکتوب: تهران، صندوق پستی ۵۶۹ - ۱۳۱۸۵، تلفن: ۶۴۱۴۸۳۴

فهرست مطالب

مقدمه مصحح	۱۵
قرن هفتم و آثار فارسی شیعی	۱۷
شرح حال مؤلف	۱۷
آثار مؤلف	۱۹
پیرامون مباحث کتاب	۲۱
منابع مؤلف	۲۳
روش تصحیح	۲۳
توصیف نسخه‌ها	۲۴
اعتذار و سپاس	۲۶
فهرست کتاب تحفة الأبرار	۳۵
مقدمه مؤلف	۴۱
فصل اول: در بیان غرض ایجاد انسان	۴۲
فصل دوم: در آنکه معاویه لعین چگونه وضع لعنت علی علیه السلام کرد	
و به چه حیلت خلاق را در ضلالت انداخت	۴۹
فصل سیم: در بیان قوت دین محمد صلی الله علیه و آله و سلم	۵۲
فصل چهارم	۵۳

- فصل پنجم ۵۴
- فصل ششم ۵۵

الباب الأول: در بیان رسول و نبی و مُحَدَّث و در بیان آنکه بنای نبوت بر چند

- چیز است، و در بیان عصمت و محل عصمت ۵۹
- فصل اول ۵۹
- فصل دوم ۶۰
- فصل سیم: در عصمت ۶۱

الباب الثاني: در آنکه خلقان را لابد است از امامی ۶۵

- فصل اول ۶۵
- فصل سیم: در آنکه امام دوازده‌اند ۷۸

الباب الثالث: در سؤالی و جوابی ۸۱

- أما العرفية فأربع مسائل ۸۳
- فصل ۸۵
- أما العقلية أربع و عشرون مسألة ۸۸
- فصل ۹۶
- فصل ۱۰۰
- أما المستخرجة من كتاب الله تعالى فثمانى عشر مسألة ۱۰۴
- أما المسألة الاجتماعية خمس عشرة مسألة ۱۲۶
- أما اخبار الفريقين فيشتمل على تسع عشرة مسألة ۱۳۶
- أما اللدنية فعشرون مسألة ۱۴۶

الباب الرابع: فى ذكر نسب النبى و فاطمه و الائمه عليهم السلام و أعمارهم و مواليدهم و

مقدمه مصحح

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين، و الصلوة و السلام على محمد
و على آله الطيبين الطاهرين

در تعریف علم کلام — که اصول دین و علم توحید و صفات هم خواننده شده — گفته‌اند: «هو علم يقتدر معه على إثبات العقائد الدينية على الغير بإيراد الحجج و دفع الشبهة» یعنی: علمی است که شخص با داشتن آن بر اثبات عقاید دینی برای دیگران از طریق طرح ادله و پاسخ‌گویی به شبهات، توان (اقتدار) می‌یابد.^۱ این تعریف به ما می‌نمایاند که علم کلام متکفل دو وظیفه مهم در عرصه تفکر دینی است:

۱. اثبات تصدیقات دینی و الزام دیگران بدانها.
 ۲. دفاع از دین و دفع شبهات مطروحه پیرامون آن.
- زمان پیدایش علم کلام در تاریخ تفکر اسلامی ناپیدا است، آنچه مسلم است پاره‌ای از مسائل کلامی در نیمه دوم قرن اول هجری در میان مسلمین مطرح بوده است. توسعه حکومت اسلامی موجبات تبادل و تفاهم و همزیستی مسلمین را با ملل و

۱. کشف اصطلاحات الفنون، محمدعلی بن علی تهرانی (به نقل از تاریخ اندیشه‌های کلامی در اسلام، ج ۱، ص ۱۷).

اقوام گوناگون که دارای ادیان و مکاتب متفاوتی بودند، فراهم ساخت. افزون بر این، ترجمه کتب علمی و فلسفی بیگانگان و رواج مجادلات و مناظرات مذهبی میان مسلمین و دیگران و نیز در میان فرق مختلف اسلامی، با توجه به آزادی علمی دوران عباسی و پیدایش فلسفه در عالم اسلامی سبب شد تا متفکران مسلمان با جدیت بیشتر به تحقیق در مبانی دینی و دفاع از آنها و دفع شبهات وارده بر دین از سوی دشمنان همت گمارند، چنانکه عرصه تفکر دینی شاهد ظهور متکلمان برجسته‌ای در قرنهای دوم و سوم و چهارم هجری در جهان اسلام بود.

در این میان، کلام شیعی به دلیل استزائه شیعیان از پرتو انوار وجود ائمه اطهار – سلام الله علیهم اجمعین – و روایت جان تشنه شیعه از اقیانوس بیکران علم الهی آنان دیرتر یا به عرصه ظهور و بروز گذاشت، هرچند بحثهای عقلی عمیق در معارف اسلامی اولین بار توسط امیرالمؤمنین – علیه السلام – مطرح شد، اما کلام شیعی به دلیل «عقل فلسفی» و «تفکر استدلالی» شیعیان که در سایه تعالیم پیشوایان معصوم – سلام الله علیهم – شکل گرفته بود، با رشد سریع و بالندگی حیرت‌افزای خویش در اندک مدت عقب‌ماندگی زمانی خویش را جبران کرد و به لحاظ عمق، غنی و شیوه‌های نو، از کلام اهل سنت پیشی گرفت. یکی از عوامل مهم این رشد فزاینده را می‌بایست برخوردهای تشویق‌آمیز و ترغیب‌کننده ائمه هدی – سلام الله علیهم – دانست که با پرورش شاگردان متکلم، برتری دادن آنان بر فقها و محدثین، شرکت در مجالس مناظرات و مباحثات کلامی و ... به تقویت این علم پرداختند. به عنوان مثال، در میان اصحاب امام صادق – علیه السلام – گروهی بودند که خود حضرت آنان را به عنوان متکلم یاد کرده‌اند از قبیل هشام بن حکم، هشام بن سالم، حمران بن اعین، ابوجعفر احول معروف به مؤمن الطاق، قیس بن ماصر و غیرهم.

علم کلام به مقتضای ذات خویش پیوسته رشد و کمال داشته و بانو شدن شبهات و تشکیکات وارد بر دین، دستخوش تحوّل شده است. اما قرن هفتم هجری را می‌توان نقطه عطف بی‌بدیلی در تاریخ کلام شیعی و بلکه کلام اهل سنت نیز دانست. چرا که این

دوران شاهد ظهور حکیم متأله و فیلسوف متبحر خواجه نصیرالدین طوسی رحمه الله بود. وی با تألیف کتاب تجرید الاعتقاد، علم کلام را تا حد زیادی از سبک حکمت جدلی به حکمت برهانی نزدیک کرد و با ورود مباحث فلسفی به کتب کلامی تحرک تازه‌ای به این علم بخشید. تأثیر تجرید خواجه تنها به دایره تشیع محدود نشده، حتی متکلمین اهل سنت بعد از دوران خواجه نیز همیشه به این متن توجه داشته‌اند.

قرن هفتم و آثار فارسی شیعی

بر خلاف تصوّر عده‌ای که می‌پندارند تشیع با ظهور دولت صفوی در ایران رواج یافته، ریشه‌های تشیع در ایران را می‌توان از قرن اول هجری بررسی کرد. تنوع آثار فارسی شیعی خلق شده در قرن هفتم هجری نشانگر آن است که تشیع در ایران آن اندازه گسترده بوده که آثاری برای آنان نوشته شود.^۱ این گسترده‌گی از یک سو، و سستی تعصبات مذهبی پس از حمله مغول از سوی دیگر، به همراه بنیاد تفکر اعتدالی شیعی توسط شاگردان باواسطه و بلاواسطه شیخ طوسی در ایران^۲ و رواج آزادی مدح ائمه در ملأ ناس و بر منابر^۳ حرکتی تدریجی بود و آمادگی پذیرش تشیع در زمان به قدرت رسیدن صفویان در حدی بود که آنها بدون مواجه شدن با مقاومت جدی به مذهب تشیع در ایران رسمیت بخشیدند.^۴ کتب نظم و نثر فارسی در این حکومت سهم بسزایی داشتند و عماد طبری نیز با تألیف آثار متعدد به زبان فارسی نقش برجسته‌ای در این میان دارد.

شرح حال مؤلف

مؤلف در این کتاب خود را چنین معرفی می‌کند: حسن بن علی بن محمد بن

۱. تاریخ تشیع در ایران، ج ۲، ص ۵۴۳.

۲. همان، ج ۲، صص ۵۵۳-۶۰۲.

۳. اثر حاضر، ص ۱۲۴ و ص ۲۳۲.

۴. تاریخ تشیع در ایران، ج ۱، ص ۱۵.

علی بن الحسن الطبرسی. ریاض العلماء وی را چنین می شناساند: الشیخ الفقیه عمادالدین و يقال عماد الإسلام و قد يقال العماد أيضاً، الحسن بن علی بن محمد بن علی بن الحسن الطبرسی ... هو فاضل، عالم، متبحر، جامع، دین، كان من أفاضل علماء طبرستان و من المعاصرين لخواجه نصیرالدین طوسی، و هذا الشیخ الجلیل الشأن موثق به عند العلماء ... و كثيراً ما ينقل عن كتبه و مؤلفاته ... ينقل عنه المتأخرون الفتاوی فی كتب الفقه ... كالشہید الثاني فی رسالة صلاة الجمعة بل الشہید الأول أيضاً فی بعض كتبه.^۱

صاحب ریحانة الأدب در وصف او می نویسد: «... از فحول و اکابر علمای امامیه که فقیهی است بصیر، محدث، خبیر، متکلم نحیر، از معاصرین محقق حلّی و خواجه نصیرالدین طوسی و نظایر ایشان که مصنفات جیدہ بسیاری در فقه و حدیث و تحقیق حقایق اصول مذهب و تشیید مبانی دین مقدس اسلامی و دیگر متون متنوعه دارد. فتاوی او در كتب فقهیه متأخرین منقول.»^۲

در روضات الجنّات اجازه روایتی که از سوی علامه حلّی در ظهر کتاب قواعد خویش برای فرزند عماد طبری نوشته شده، آمده است.

در این اجازه نامه از عماد طبری با لقب «نجم الدین» یاد شده است. این لقب در مقدمه رساله اربعین وی نیز آمده است.^۳

مع الاسف بیش از آنچه آمد از عمادالدین طبری -رحمة الله علیه- اطلاعی در دست نیست و در تواریخ و کتب رجالی و فهارس افزون بر این وجود ندارد. تنها از خلال کتب و تألیفات او می توان اطلاعات پراکنده ای به دست آورد که باز هم تصویر روشنی از زندگی وی به دست نمی دهد.

آنچه می دانیم مولد وی مازندران بوده^۴، اما از تاریخ ولادت و چگونگی نشو و نمای علمی و اساتید وی اطلاعی نداریم. تا سال ۶۶۷ هجری که با اهالی بروجرد

۱. ج ۱، صص ۲۶۸-۲۷۴.

۲. ج ۴، ص ۱۹۹.

۳. مشکوة (مجله) شماره ۱۲-۱۳، سال ۱۳۶۵، ص ۱۱۷.

۴. مناقب الطاهرين، مقدمه مؤلف.

پیرامون تنزیه خدای تعالی از تشبیه به مناظره پرداخته^۱، در سال ۶۷۱ هجری ساکن قم بوده و در آنجا به تألیف و ترجمه اشتغال داشته^۲، در سال ۶۷۲ هجری به درخواست خواجه بهاءالدین جوینی - صاحب دیوان مغولی و حاکم ایران - جهت مناظره با مخالفین شیعه به اصفهان سفر می‌کند، در آنجا هفت ماه اقامت می‌کند و خلق کثیری از اهالی اصفهان و شیراز و ابرقو و یزد و شهرهای آذربایجان و سادات و بزرگان دیگر، از وی بهره‌ها می‌برند^۳، در سال ۶۷۳ هجری در اصفهان مناقب الطاهرین را از نظر خواجه بهاءالدین می‌گذرانند و در ۶۷۵ هجری کتاب کامل بهایی را به نام همان خواجه به پایان می‌برد، در ۶۹۸ هجری در اواخر عمر و با وجود ضعف بینایی کتاب اُسرار الاممه را به رشته تحریر درآورده^۴ و آخرین خبری که از وی به دست آمده آنکه در سال ۷۰۱ هجری نیز هنوز زنده بوده است.^۵

آنچه مسلم است و از مجموع اطلاعات فراهم آمده توسط خود مؤلف در لابلای کتابهایش به دست می‌آید، وی از اکابر و افاضل علمای زمان خویش بوده و صیت شهرتش به نقاط مختلف ایران رسیده و محلّ اعتماد مردم، علما و بزرگان بوده است. آنچنانکه در طبرستان، ری، قم، بروجرد و اصفهان به فعالیتهای علمی پرداخته و از نقاط دورتری چون آذربایجان، یزد و شیراز نیز برای استفاده به محضرش می‌شتافتند.

آثار مؤلف

تألیفات عماد طبری که در منابع مختلف ذکر گردیده به شرح زیر می‌باشد:

۱. کامل السقیفة یا احوال السقیفة مشهور به کامل بهایی که به نام امیر خواجه بهاءالدین محمد بن شمس‌الدین محمد الجوینی معروف به صاحب دیوان دولت مغول نوشته

۱. أعيان الشيعة، ج ۵، ص ۲۱۳.

۲. فرهنگ ایران زمین (مجله) سال ۱۳، ص ۶۹.

۳. أعيان الشيعة، ج ۵، ص ۲۱۳.

۴. فرهنگ ایران زمین (مجله) سال ۱۳، ص ۹۶.

۵. طبقات أعلام الشيعة، ج ۳، ص ۴۲ و روضات الجنّات، ج ۲، صص ۲۶۴-۲۶۵.

شده. این کتاب به فارسی و در پیرامون امامت و شرح ماجرای سقیفه بنی ساعده می‌باشد. تألیف آن ۱۲ سال به طول انجامیده و در سال ۶۷۵ هجری پایان یافته است.^۱

۲. اسرار الإمامة یا الأسرار فی الإمامة و أسرار الأئمة نیز گفته شده، که در پایان آن به نقل ملل و مذاهب و ادیان و شرح حال حکما پرداخته؛ تألیف آن در ۶۹۸ هجری در اواخر عمر شریفش هنگامی که از ضعف بینایی نیز رنج می‌برده صورت پذیرفته است.

۳. معجزات النبی و الأئمة علیهم‌السلام که خود مؤلف در اسرار الإمامة به آن اشاره کرده است.

۴. مناقب الطاهرين در ذکر احوال پیامبر و ائمه اثنی عشر و معجزات آنها به زبان فارسی که به نام همان خواجه بهاء‌الدین صاحب دیوان در سال ۶۷۳ هجری تألیف شده است.

۵. الفصیح به زبان فارسی در فروع فقه.

۶. المنهج در احکام عبادات از نماز و روزه و زکات و خمس و ادعیه و آداب دینی و غیر آن، که مکلف در طول سال بدان محتاج است. این کتاب نیز به نام خواجه بهاء‌الدین صاحب دیوان تألیف شده است.

۷. اربعین بهایی در تفضیل علی علیه‌السلام مشتمل بر ۴۰ حدیث در فضل حضرت که به نام خواجه بهاء‌الدین صاحب دیوان به زبان فارسی تألیف شده. این رساله در مجله مشکوة شماره ۱۲-۱۳ به تصحیح نجیب مایل هروی به طبع رسیده است.

۸. تحفة الأبرار (کتاب حاضر) در امامت که به درخواست برخی نیکان به زبان فارسی نگارش یافته و شیخ علم بن سیف بن منصور نجفی آن را به عربی ترجمه کرده است.

۹. العمدة که مطابق نقل أعيان الشیعه و ریاض العلماء در اصول دین و برخی فروع آن مشتمل بر دو بخش: اصول دین، و واجبات و نوافل به زبان فارسی است. اما صاحب الذریعة می‌نویسد که آن را به همراه تحفة الأبرار در یک مجلد به تاریخ کتابت ۱۰۸۹ در

۱. این کتاب دو جلد می‌باشد که توسط انتشارات مرتضوی تهران در یک مجلد به چاپ رسیده است.